

Jasmina Šepetavc

Nekaj prepotrebne queerovske subverzije

Posledice

leto 2018

režija Darko Stante

država Slovenija

dolžina 93'

Film **Posledice** (2018), prvenec Darka Štanteta, je postal nesporni zmagovalac letošnjega Festivala slovenskega filma, kjer je po razprodanih projekcijah pobral vesne za režijo ter glavno in stransko moško vlogo, poleg priljubljenosti med občinstvom, ki mu je namenilo svojo nagrado, pa je dobil še nagrado žirije filmskih kritikov. Pred tem je bil premierno prikazan že na mednarodnem filmskem festivalu v Torontu, kjer je, sodeč po spletnih recenzijah, doživel kritiško odobravanje, vmes pa so ustvarjalci še prodali distribucijske pravice filma na severnoameriški trg. Redko se zgodi, da je slovenski film uspešen tako pri kritikih kot med občinstvom, še redkeje, da gre onkraj (v zadnjih letih vse bolj nepravilno pejorativne) oznake »slovenski film«, preko lokalnih zgodb in referenc k univerzalnemu, ki ima moč pritegniti krog občinstva v tujini.

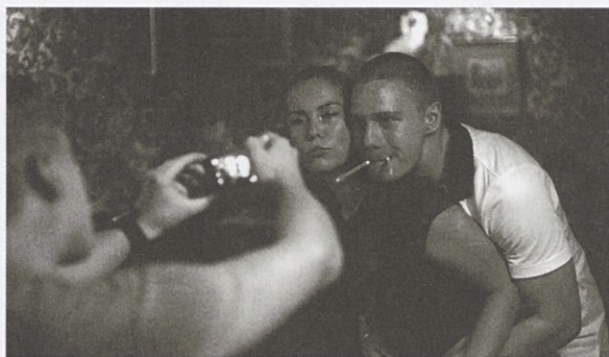
Zgodba pripoveduje o mladoletnem Andreju (Matej Zemljič), ki ima težave – z izbruhi jeze, z družino, s puncami in s svojo seksualnostjo. Tako pristane v vzgojnem zavodu, kjer naj bi ga spravili nazaj v rutino pravih življenjskih poti, a je mala prestopniška heterotopija v realnosti paradoksnost oluščena vsakršnih konvencij in pravil, razen tega, da preživi najmočnejši. In v primeru *Posledic* je to Željko (Timon Šturbej), varovanec, ki je za razliko od Andreja že čistokrvni težki kriminallec z – na trenutke – psihopatskimi nasilnimi izbruhi in z milenijsko strategijo izsiljevanja: ponižujoče trenutke, ki jih velikokrat izzove sam, ali druge skrivnosti varovancev posname na telefon in jim grozi z objavo posnetkov na spletu. Andreja sčasoma vzame pod svoje okrilje, ta pa mu skuša ustreči, tudi zato, ker postaja vse bolj jasno, da ga Žele privlači. A ko se Andrej upre Želetovemu načrtu ropa romske družine, postane njegova homoseksualnost primerno sredstvo izsiljevanja, kar preraste v pretresljiv zaključek.

Posledice si velik del hvale, ki so jo prejele, zaslužijo, ker v filmu veliko stvari deluje izjemno dobro: Štante, ki je po osnovni izobrazbi tudi socialni delavec in ima izkušnje z delom v vzgojnem zavodu, je želel najprej posneti dokumentarec, kar lahko občutimo skozi ves film. Kamera iz roke, ki zasleduje igralce, uporaba naravne svetlobe, kjer je to mogoče, in uporaba zvoka iz okolice (tudi slovenske rap glasbe iz zvočnikov telefonov, ki jih fantje nosijo okoli) za zvočno kuliso filma delujejo na moč realistično, tako da se včasih res zdi, kot da ne gledamo fikcije. Film v svoj prid spretno spreverne težavo slovenskega filmskega ustvarjanja – nizek proračun. Potem je tu odlična igra igralcev mlajše generacije, predvsem Zemljiča, Šturbeja in Gašperja Markuna (kot Nika), ki uspejo ujeti *zeitgeist* jeznih mladih mož, vzgojenih v hiperkapitalistični obljudi uspeha, ki se vsaki novi generaciji v realnosti odmika vse dlje, do te mere, da se zdi v pogojih nepredvidljive prihodnosti njihova izbira trenutne zadovoljitve prek kraje, zabave, seksa in drog vse bolj logična. Niti fantje niso homogenizirani pod kategorijo prestopnika, temveč med njimi ostajajo pomembne razlike v motivih obnašanja in možnostih rešitve. Lika Andreja in Želeta sta v tem smislu spretno napisana v tandemu: Želetov lik kaže, da Andrej za fasado mladega prestopnika zares ohranja mejo empatije, morale in želje po odnosih z drugimi, Andrejev lik pa v nasilnem manipulatorju Želetu povzroči hipne trenutke spodobnosti in mehčanje njegove trdnosti, ki na koncu vseeno vedno prevlada. Potem je tu še kontekst filmske vsebine, ki je za slovenski prostor pionirska: *Posledice* so zares prvi slovenski film, v katerem je protagonist gej in v katerem vidimo predigro spolnega odnosa med dvema fantoma. Ustvarjalci filma so se sicer odločili za dvojno strategijo oglaševanja: na domačih tleh so ga promovirali kot mladinski film, saj je to ena redkih kategorij, ki slovenske gledalce še spravi k ogledu slovenskega filma v kinu, verjetno pa tudi zaradi neizogibne getoizacije LGBT filmov pri nas (kot da bi bili namenjeni samo LGBT osebam). V tujini in na festivalih, kjer se v zadnjih letih veliko število festivalskih zmagovalcev ukvarja z LGBT temami, pa so film prikazovali pod oznako LGBT/queer. In kot veliko drugih filmov z LGBT liki so tudi *Posledice* zares kompleksna mešanica tematik, zgodba pa v tem primeru vzame pod drobnogled aktualne teme medvrstniškega nasilja, toksične maskulnosti, vzporednosti homofobije in homoerotike hipermaskulinih kolektivov in nefunkcionalnih družin.

Tema družine pa je tudi tista, ki prepričljivost filma najbolj spodnese: Andrej je iz ljubljanske družine srednjega sloja (filmu s tem uspe zamajati stereotip, da vsi prestopniki izhajajo iz revnih, neizobraženih okolij), težava pa je, da se zdi, da je za večino njegove jeze kriva nerazumevala mama. Njegova družina se zares bere kot slab slovenski

kliše, ki smo ga lahko najbolj množično našli v raznih revijah kot slabe popkulturne kvazi-psihoanalitične poskuse opisovanja homoseksualnosti v času zadnjega referenduma za izenačevanje hetero- in homoseksualne zakonske zveze. Na eni strani imamo dominantno mater, ki je v svoji obremenjenosti z mnenjem drugih tipična slovenska malomeščanka, zato ni zmožna slišati, kaj ji zares skuša povedati lastni sin. Poleg tega se ga sramuje in ga čustveno izsiljuje, ko ne dela stvari v skladu z njenimi pričakovanji. Na drugi strani je čustveno odsotni oče, copata, ki nikoli ne poseže med mamo in sina, nikoli ne udari po mizi, nikoli ne naredi reda. Zveni znano? Kliše, ki se v naši zgodovini kar naprej ponavlja kot pečat nacionalnega karakterja, je v filmu, ki konec koncev govori o homoseksualnosti, nevaren do te mere, da (verjetno nehote; zares se zdi, da je bil namen ustvarjalcev nerodno nasproten) potrjuje najbolj konservativne diskurze našega javnega prostora. Ne gre za to, da deli klišeja niso kdaj resnični, temveč za to, da imajo družine in njihove težave navadno več nians, ki jih je treba v filmu skrbno razdelati, sicer izpadejo kot amaterska kulisa glavnega dogajanja, ki slednjemu vzame velik del prepričljivosti. In če smo že pri mamah, moramo reči še kaj o ženskah na splošno. Tu namreč film pade na celi črti. Res je, da se ukvarja z moškimi in to stori – vsaj pri glavnih junakih – izjemno dobro. A moški so v filmu nerazdružljivo povezani z ženskami, te pa so za razliko od njih tako enostavne, da delujejo kot izumetničena karikatura živečega organizma. Patriarhat je primarna struktura filma, a je hkrati nevidna struktura, kot da lahko govorimo o toksični maskulnosti, homofobiji in nasilju med moškimi, ne da bi naredili povezavo z nasiljem nad ženskami. Prvi prizor kaže Andreja in anonimno dekle na zabavi. Ko se odpravita v spalnico in po poljubljanju Andrej ne dobi erekcije, ga začne dekle zmerjati z impotentno zgubo, ki je ne zmore niti »pofukat«. Ta monolog dekleta, ki se zares ne zdi resnično, nanjo vrže tako slabo luč, da se skorajda zazdi, kot bi sama ustvarila pogoje, v katerih se Andreju utrga in jo pretepe (tega sicer ne vidimo, vidimo pa jo objokano in z modricami). Potem je tu že Želetovo

dekle Svetlana (Lea Cok), ki ima vedno čas, vedno pleše, snifa koko, je vedno pripravljena na seks, govori pa bolj malo oziroma praktično nič. Ženske tako delujejo kot nepomemben del kolesja patriarhata, ki so mu dale svoje popolnoma pasivno privoljenje, ali kritiške instance, ki mladih moš in njihovih težav ne razumejo – še več, kruto ranijo moški ego in so včasih za to kaznovane. Hrbtna plat gejevskih filmov je prevečkrat mizoginija, kjer strukturno mesto »pedra« zares pripada ženskam – navadno kot tihim ponižanim alibijem protagonistove seksualnosti –, brez solidarnostnega premisleka skupne marginalizacije. Potem je tu še bogata tradicija slovenskega filma, v kateri ustvarjalci ženske radi uporabijo za nepomembne elemente premikanja zgodbe naprej, statiste, ki nudijo junakom priročno naročje, mednožje ali žrtev, ko to potrebujejo, ker to pač zahteva najmanj časa in imaginacije ustvarjalcev.

Posledice so naredile dober del poti k temu, da nagovorijo mlajšo generacijo, ki je odraščala ob definiciji slovenskega filma kot inferiornega tujemu, in jo poskušajo prepričati v nasprotno. Dosegajo tudi tujo publiko, med katero imajo slovenski filmi le skromne rezultate. Pronicljivo in strukturirano so zgrabile kaotičen duh časa – krize moškosti, nasilja, spletnega nadlegovanja, odnosa do homoseksualnosti in razočaranja nad možnostmi spodobne prihodnosti – a film bi bil zares odličen šele, če bi mu uspelo izrisati predvsem kompleksnejše družinske odnose, pa tudi ženske like v zakulisju moških življenj. V obliki, v kateri so zdaj, bi bilo namreč bolje, da jih v zadnjem filmskem rezu sploh ne bi bilo. Ko bo ta članek natisnjen, bodo *Posledice* že dodobra obkrožile slovenske kinematografe in ni treba biti jasnoviden v predvidevanju, da bodo med najbolje gledanimi filmi v zadnjih letih, predvsem pa bodo med slovensko gledalstvo, ki bo šlo gledat še en mladinski film, uspele vnesti nekaj prepotrebne queerovske subverzije. To bo tudi verjetno njihov največji prispevek slovenskemu filmu. **E**